

Gedachten over monumenten

De stad waarin mijn moeder was opgegroeid werd in 1940 weggevaagd. Pschorr was er niet meer, de Schiedamsedijk verpletterd, Weena kapot, Hofplein vergaan, alles weg. De stad van mijn jeugd, mijn Rotterdam, waarin ik vanaf 1945 opgroeide is ook verdwenen. Met Google maps en Google streetview scheer ik als een vogel over de kaart en zoek ik plaatsen van herkenning, lieux de memoire. De St. Barbarakerk op de Crooswijkseweg waar ik werd gedoopt: afgebroken, het spoorwegviaduct van het Hofpleintreintje waarlangs we gingen wonen in de Insulindestraat is in verval. Het mooie SophiaKinderziekenhuis aan de Gordelweg waar ik al snel na mijn doop terecht kwam is plat gegaan. Nu staan er rijtjes appartementen. De Koninginnekerk die aan het begin van de Boezemstraat stond: afgebroken. Het Abattoir een eindje verderop? Ja waarachtig: er staat nog een negentiende-eeuws aandoend gebouwtje, maar verder niets. De havens waar we vlakbij gingen wonen zijn verplaatst. Nu is er nog een soort show-haven. De geur van teer, van graan, van touw, van ijzer, van diesel, het geschreeuw van mannen, het stampen van stoombootjes: het is allemaal voorbij. Het huis waarin ik werd geboren, ja, dat staat er nog. Nieuwe Boezemstraat 9 a Rotterdam. Maar hoe lang?

Natuurlijk verandert het landschap van je jeugd. De tijd staat niet stil en niemand die dat echt wil. Maar we zijn de optelsom van ons verleden en van beelden en geuren van vroeger. De bloeiende liguster die langs het knerpende schelpenpad stond dat naar de Kralingse plas leidde, de mufte teergeur van dekkleden over handelswaar op de kade van de Coolhaven, het walmende petroleumstel waarop mijn oma vlees sudderde, de uitlaatgassen van de auto's waaraan mijn vader werkte, de koffiebranderijen, de Perniswol, de Gekro beendermeelfabriek in Overschie. En dan de beelden erbij. Een virtueel album vol. De beelden en geuren vormen samen niet alleen mijn jeugd, maar geven een tijdsbeeld van een stad, een periode, een historisch moment. Weinig blijft liggen op de zeef van de tijd. En we hoeven niet alles te koesteren en te onthouden. Maar wat is de moeite waard om te bewaren? Welk gebouw, welk ding, welk voorwerp, welk begrip mag niet verloren gaan. Waarde is nooit een intrinsieke eigenschap van een ding. En het is niet alleen schaarste die waarde bepaalt. Waarde wordt toegekend, is een uitdrukking van de relatie tussen ons en de wereld. En dus is het mogelijk dat in verschillende tijden verschillende zaken waardevol worden gevonden en dat ieder van ons zijn eigen goudklompjes heeft.

De tijd is voorbij dat we het toekennen van waarde uitsluitend overlaten aan hoogopgeleide deskundigen. Het zijn niet alleen meer kostbare zaken die we willen bewaren, al is het behoud van het bijzondere en oude en zeldzame van groot belang voor ons historische besef. Maar ook het gewone is de moeite waard. Voor historici en schrijvers met een neiging tot het verleden, zoals ik, is juist het achterhalen van het gewone een moeilijke maar noodzakelijke klus. Het gewone werd nooit vastgelegd, want het gewone werd niet opgemerkt, het gewone moest zichzelf maar redden. En verdween. En dus weten we niet heel goed wat voor ondergoed mensen vroeger droegen en waarmee ze hun billen afveegden, om maar even iets doodgewoons te noemen. We moeten niet schromen het gewone te bewaren, te beschrijven, vast te leggen. In het gewone kan een hele tijd zijn samengevat, zoals het leven in een druppel water is vervat.

Ik logeerde zo'n twintig jaar geleden in Hotel New York, voor mij sowieso al een trip down memory lane. Hoe vaak had ik niet aan de overkant staan kijken naar de Nieuw Amsterdam die er afgemeerd lag. Ik logeerde in een kamer aan de achterzijde van het hotel. Toen ik in de ochtend de gordijnen openschoof keek ik uit op een tafereel, waarvan mijn hart opsprong in mijn borst en spontaan de tranen in mijn ogen opwelden. Ik zag een kraan, een kade, water, een hoop zand en een grauwe opslagloods. Rotterdam. Mijn Rotterdam. Zo, dacht ik, wat is dat mooi!. Maak daar maar eens een monument van.

Toen ik op 14 mei 2015 meedeed aan een discussie over herdenken beleefde ik een ontroerend moment. We zaten in de oude bioscoop Kriterion op het dak van het Groothandelsgebouw. Ik heb het nog zien bouwen. Aan het eind van de avond werden de gordijnen opengeschoven en werden we onthaald op het uitzicht over het nieuwe Centraal Station, de gebouwen aan het Weena, in de verte het Hofplein met de fontein waar niemand bij kan, en alle lichten van de zinderende stad. Het oude centrum dat mijn moeder kende, was weggevaagd, het lege centrum dat ik kende, was nu nieuw, de stad was herboren. Een nieuw monument, een stadshart dat jonger is dan de buitenwijken. Trots vervulde me. Dat is een trots die we allen mogen koesteren, de trots op het land dat we met elkaar vormgeven en waarin we elkaar - passanten, migranten en harde kern - een thuis geven, een heden, een verleden en een toekomst.

Nelleke Noordervliet